

doi: 10.15407/dse2016.03.023

УДК 314.146

JEL Classification: J11, J 13

С.Ю. АКСЬОНОВА

канд. екон. наук, пров. наук. співроб.

Інститут демографії та соціальних досліджень

ім. М.В. Птухи НАН України

01032, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: Svitlana_Aksyonova@yahoo.com

ВІК БАТЬКА ПРИ НАРОДЖЕННІ ДИТИНИ

В Україні характеристики батька при народженні дитини, зокрема його вік, є однією із найменш вивчених у соціально-демографічному контексті тем. Водночас, у нашій країні тривалий час служба статистики розробляє форму про розподіл народжених за віком матері та батька. Хоча така статистична інформація потребує значного поглиблення та покращення, її необхідно залучати до аналізу народжуваності. Удосконалення статистичного обліку та використання даних про вік батька при народженні дитини сприятиме збагаченню дослідницького арсеналу і глибшому розумінню процесів і тенденцій народжуваності. Середній вік батька при народженні дитини в Україні є нижчим, ніж у більшості розвинених європейських країн, але темпи його зростання більші. Коефіцієнти народжуваності за віком батька в Україні суттєво відрізняються від аналогічних коефіцієнтів у країнах Європи. В Україні найбільшою дітородною активністю характеризуються чоловіки віком 25–29 років, тоді як в більшості європейських країн найвищі коефіцієнти народжуваності визначені для чоловіків віком 30–34 роки. З огляду на поширеність тенденції підвищення віку батька при народженні дитини та медичних свідчень небажаного впливу такої тенденції на здоров'я дитини, актуальність дослідження вікових характеристик батьків при народженні дитини зростатиме.

Ключові слова: народжуваність, батьківство, старіння батьківства, середній вік батька при народженні дитини, середній вік батька при народженні першої дитини.

С.Ю. Аксёнова

канд. экон. наук, вед. научн. сотруд.

Институт демографии и социальных исследований

им. М.В. Птухи НАН Украины

01032, г. Киев, бул. Т. Шевченко, 60

E-mail: Svitlana_Aksyonova@yahoo.com

ВОЗРАСТ ОТЦА ПРИ РОЖДЕНИИ РЕБЁНКА

В Украине характеристики отца при рождении ребенка, в частности его возраст — наименее изученная в социально-демографическом контексте тема. В то же время, в нашей стране довольно длительное время служба статистики разрабатывает форму о распределении новорожденных по возрасту матери и отца. Хотя такая статистическая информация требует значительного углубления и улучшения,

© АКСЬОНОВА С.Ю., 2016

ISSN 2072-9480. Демографія та соціальна економіка, 2016, № 3 (28): 23–33

все же ее необходимо привлекать к анализу рождаемости. Улучшение статистики и использование данных об отцах новорожденных будет способствовать обогащению исследовательского арсенала и более глубокому пониманию процессов и тенденций, имеющих место в сфере рождаемости. Средний возраст отца при рождении ребенка в Украине ниже, чем в большинстве развитых европейских стран, но темпы его роста выше. Коэффициенты рождаемости по возрасту отца в Украине существенно отличаются от аналогичных коэффициентов в странах Европы. В Украине самой активной в отношении рождаемости группой являются мужчины в возрасте 25–29 лет, тогда как в большинстве европейских стран самые высокие коэффициенты рождаемости установлены для мужчин в возрасте 30–34 года. Учитывая распространенность тенденции повышения возраста отца при рождении ребенка и медицинских свидетельств нежелательного влияния такой тенденции на здоровье ребенка, актуальность исследований возрастных характеристик родителей при рождении ребенка будет расти.

Ключевые слова: рождаемость, отцовство, старение отцовства, средний возраст отца при рождении ребенка, средний возраст отца при рождении первого ребенка.

S. Y. Aksyonova

PhD (Economics), Leading scientific worker
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine
01032, Kyiv, blvd. Taras Shevchenko, 60
E-mail: Svitlana_Aksyonova@yahoo.com

FATHER'S AGE AT BIRTHS

In Ukraine the characteristics of fathers at birth, in particular their age, are the least studied in the socio-demographic context. At the same time, in our country for quite a long time, the statistics service developed statistic form of the distribution of newborns by age of mother and father. Although this statistic information requires significant deepening and improving, it can be involved in the analysis of fertility. Improving statistic data about father's age at birth will make them valuable tools for demographic research and allow better understanding of the processes and trends in the field of fertility. The father's mean age at childbirth in Ukraine is lower than in most developed European countries, but the growth rate of mean age at childbirth is more. Fertility rates by age of father in Ukraine differ significantly from such rates in European countries. In Ukraine, men aged 25–29 years are the most childbearing active group, while in most European countries, the highest fertility rates belong to men aged 30–34 years. Given the prevalence trends of raise of father's mean age at childbirth and medical evidence of undesirable impact of the trend for parenthood at an older age on children health, the research relevance of age characteristics of parents will grow.

Keywords: fertility, fatherhood, fatherhood aging, father's mean age at birth, father's mean age at birth of the first child.

Постановка проблеми і аналіз досліджень. Однією із найбільш широко обговорюваних серед вітчизняних і зарубіжних демографів та соціологів демографічних тенденцій нового тисячоліття стала тема підвищення віку матері при народженні дитини, і, особливо, при народженні першої дитини. Однак мало приділено уваги тому факту, що поряд зі «старінням» материнства, відбувається «старіння» батьківства — підвищення віку батька при народженні дитини. Навіть медики звертають значно менше уваги впливу віку батька при народженні дитини на стан її здоров'я, ніж цій проблемі стосовно віку матері. Почасті поясненням цього може слугувати той факт, що процеси сперматогенезу в організмі чоловіків постійно поновлюються під впливом статевих гормонів (це відбувається майже до кінця життя чоловіка), тоді як жінки народжуються з певною кількістю яйцеклітин, і з віком ця кількість зменшується. Інтерес до досліджень впливу віку батька на дитину почав посилюватися із виявленням того, що при утворенні нових чоловічих статевих клітин існує ймовірність виникнення певних мутацій, що відбиватиметься на здоров'ї новонародженого.

І. Шатинська (I. Shatynska) вказує на такі фактори зовнішнього середовища, які впливають на виникнення мутацій: виробничі шкідливості, радіація, шкідливі звички, вплив вільних радикалів, ожиріння, малорухливий спосіб життя, лікування з приводу онкологічних та системних захворювань тощо [1]. Результати спеціального дослідження, проведеного в Ісландії, показали, що у дітей літніх чоловіків виникає більше нових, спонтанних мутацій, ніж у дітей, які народилися у молодих чоловіків, більш того, кількість нових мутацій у геномі дитини прямо залежить від віку батька. Епідеміологічні дослідження виявили, що у літніх батьків збільшується ризик народження дитини з аутизмом [2].

Норвезький інститут охорони здоров'я у 2005–2008 рр. провів комплексне дослідження «The Norwegian Mother and Child Cohort Study (MoBa)» у ході якого були зібрані дані про 14,8 тисяч чоловіків, які чекали на свою першу дитину. Чоловіків вікових груп 35–39 років та старше 40 років порівнювали із чоловіками віком 25–34 років. Було з'ясовано, що чоловіки, які очікують першу дитину у зрілому віці, являють собою різномірну соціально-економічну групу з великою кількістю проблем зі здоров'ям та більш ризикованою поведінкою щодо здоров'я, ніж молоді чоловіки. До того ж зрілі чоловіки, як правило, мають свою першу дитину із жінкою зрілого віку із аналогічними характеристиками, а тому ризик несприятливих перинатальних наслідків подвоюється і вимагає пильної уваги із боку лікарів і дослідників [3].

Актуальність роботи. Численні медичні дослідження останнього десятиріччя показують, що вік батька при народженні дитини має значно більший вплив на її здоров'я і розвиток, ніж традиційно вважали раніше, що актуалізує вивчення вікових характеристик не лише матері, але й батька дитини при її народженні. На жаль, демографічних досліджень з цього питання дуже мало. Здебільшого у наукових роботах побіжно торкаються цієї теми і надають коротенькі поодинокі повідомлення. Шмідт Л., Сobotка Т. (Schmidt L., Sobotka T.) та їхні колеги повідомляють, що дані про народжуваність щодо чоловіків публікують лише деякі розвинені країни (Австралія, Англія і Уельс, Франція та Скандинавські країни) [4]. Цей перелік необхідно доповнити США, адже саме ця країна щорічно публікує коефіцієнти народжуваності, що характеризують чоловіків.

Зважаючи на численні дослідження останнього десятиріччя, в яких медики і психологи наголошують, що вік батька при народженні дитини має значний вплив на її розвиток і здоров'я, необхідно визнати актуальним вивчення вікових характеристик батьків при народженні дитини.

В Україні досить тривалий час Державна служба статистики розробляє форму Н-2 «Розподіл народжених за віком матері та батька», де подано групування новонароджених за п'ятирічними віковими групами матерів та батьків у розрізі типів поселень. Використання інформації, що міститься у цій формі, дозволяє аналізувати характеристики народжуваності за ознакою «вік батька», хоча й не в повному обсягу.

Метою цієї роботи є дослідження вікових характеристик батька при народженні дитини в Україні за період 2006–2014 рр.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що статистичні дані щодо віку батька при народженні дитини представлені значно гірше, ніж інформація про вік матері при народженні дитини. Так, у 2015 р. в Україні частка відповідей «не вказано» у графі «вік батька» становила 11,5 % усіх народжень, а от щодо віку матері, то таких випадків було лише 0,1 %. В 2006 р. невідомим вік батька залишився у 14,5 % новонароджених, у 2002 р. – у 10,4 % народжень. Існує певна залежність розподілу невідомих даних щодо віку батька від віку жінки-матері їхньої новонародженої дитини. Наймолодша фертильна

група жінок найчастіше уникала чітких відповідей про вік батька дитини: 28,7 % жінок віком до 20 років серед тих, хто народив дитину у цьому віці у 2014 р. в Україні, не вказали вік батька, і це втричі перевищувало аналогічну частку жінок віком 25–29 років (рис. 1). Якщо ж окремо розглянути групу дівчат віком до 15 років, які вже мали досвід народження дитини, то серед них лише четверта частина повідомляли про вік батька дитини. Принагідно зауважимо, що, як правило, батьками були чоловіки значно старші за юну матір. У 2015 р. 27,6 % жінок віком до 20 років не вказали вік батька новонародженої дитини, а от серед породіль віком 20–24 роки таких було 11,4 %, серед 25–29-річних породіль – 8,6 %. У жінок середнього і старшого репродуктивного віку схильність до замовчування відомостей про вік батька немовляти зростала; у жінок віком 40–44 роки відмічається ще один «пік» частки тих, хто не зазначив вік батька дитини. Зіставлення розподілів відповідей щодо шлюбного стану жінки на момент народження дитини та щодо віку батька дитини опосередковано підтверджують припущення, що найчастіше інформацію про вік батька новонародженого замовчували жінки, які народили дитину поза шлюбом (рис. 1).

Існують суттєві регіональні та міжпоселенські розбіжності щодо випадків, коли вік батька лишався невідомим. Зокрема, у Києві у 2014 р. таких випадків було 5,8 %. Однак, частка може бути значно більшою, як це має місце у сільській місцевості Кіровоградської області (27,5 %). У Херсонській та Миколаївській областях частка відповідей «не вказано» перевищувала 17 %, тоді як у Рівненській та Львівській областях частка таких повідомлень навіть не досягала значення, зафіксованого у столиці.

Аналіз міжнародних даних щодо віку батька при народженні дитини показав, що й у високорозвинених країнах із налагодженою системою статистичного обліку є частка випадків, коли вік батька був невідомий. Зокрема, у Фінляндії (за даними 2012) у 3,6 % народжень не було інформації про вік батька дитини, у Італії – 8,2 % (2011), Нідерландах – 4,9 % (2010), Норвегії – 3,8 % (2012) [5]. І все ж таки Україна вирізняється доволі високою питомою вагою випадків відсутності даних про вік батька. Частка народжень із невідомим віком батька є значною навіть у порівнянні з колишніми соціалістичними країнами. Так, у Польщі частка незаповнених граф щодо віку батька народженої дитини була втричі меншою, ніж в Україні; у Литві така частка у 2012 р. становила 5,8 %, у Латвії – 5,3 %, у Румунії – 6,9 %. Винятком є Болгарія, де частка народжень із невідомим віком батька досягала 17,4 % [5].

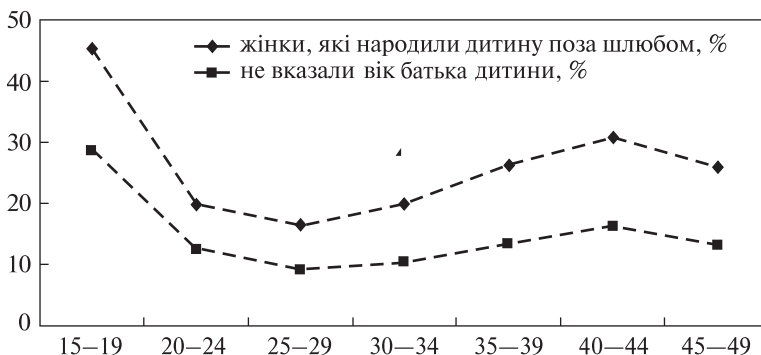

Рис. 1. Частка жінок, які народили дитину поза шлюбом, та частка жінок, які не повідомили про вік батька дитини, по вікових групах жінок, у 2014 р. в Україні

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики.

Таблиця. Середній вік батька і матері при народженні дитини в Україні у 2006, 2010 і 2014 рр.

Тип поселення	Чоловіки			Жінки		
	2006	2010	2014	2006	2010	2014
Міські поселення та сільська місцевість	29,7	30,6	31,1	26,2	27,0	27,4
Міські поселення	30,0	31,0	31,5	26,6	27,7	28,2
Сільська місцевість	28,8	29,8	30,4	25,4	26,5	27,0

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики України.

Водночас є сумніви, що в Україні в усіх випадках, коли про вік батька було повідомлено, вказувався справжній і точний вік. Зазначене дає привід для роздумів щодо «відповідальності» у сфері батьківства, коли навіть проста процедура врахування віку батька виконується без належної якості. Тим не менше, навіть не зовсім точні дані щодо віку батька дозволяють з'ясувати загальну тенденцію його підвищення і «старіння» батьківства, при чому темпи не відстають від «старіння» материнства (таблиця). Різниця між середнім віком батька і матері при народженні дитини є доволі сталою величиною (близько 3,5 років).

Підвищення віку батька при народженні дитини є глобальною тенденцією. У порівнянні з більшістю європейських країн Україна має відносно низький середній вік батька при народженні дитини, а от темпи зростання цього показника вищі, ніж у розвинутих країнах. Аналіз динаміки середнього віку батька при народженні дитини в країнах, де статистичні матеріали надають таку можливість, показує, що наприкінці минулого і початку нового тисячоліття відбувалось досить швидко підвищення віку батька при народженні дитини. Наприклад, у Норвегії за п'ять років – з 1999 до 2004 р. середній вік батька при народженні дитини (усі випадки народжень) збільшився на рік, а за період з 2005 до 2015 р. значення показника зросло лише на 0,3 року й у 2015 р. становило 33,6 року [6]. Інший приклад – Нідерланди: у цій країні середній вік батька при народженні дитини досягає 34 роки й на такому рівні утримується вже понад десятиліття [7]. Зазначимо, що показник для батьків на три роки перевищує показник для матерів. Отже, різниця між показниками в Україні та Норвегії й Нідерландах є доволі суттєвою, але не найбільшою. Згідно з регіональними статистичними даними, середній вік батька при народженні дитини (усі народження) в Італії у 2014 р. становив 35,2 років. Зауважимо, що у цій країні має місце один із найвищих показників середнього віку матері при народженні дитини (у 2014 р. – 31,5 роки) [8].

На жаль, в Україні не розробляється форма звітності, де містилася б інформація про вік батька при народженні дитини залежно від черговості її народження. Особливо цінними були б дані щодо віку батька при народженні першої дитини. Міжнародні статистичні матеріали свідчать, що чоловіки намагаються «змістити» народження первістка на старший вік. Так, у Фінляндії середній вік батька при народженні першої дитини збільшився з 28,7 років у 1987 р. до 30,4 років у 2009 р. Причому, мала місце значна регіональна диференціація: зміни показника були найбільшими у столичному регіоні й найменшими на півночі та сході Фінляндії [9]. Зростання віку батька при народженні дитини відбувається одночасно зі збільшенням віку матері при народженні дитини.

За даними 2013 р., середній вік батька при народженні першої дитини у Фінляндії був 30,7 років [12]. У сусідній Норвегії аналогічний показник був дещо вищий – 31,3

роки (у 2015 р. – 31,4 роки). Статистичні матеріали цієї країни дозволяють простежити зміни середнього віку як матері, так і батька, при народженні першої дитини, що відбувалися починаючи з 1960-х років. Примітним є те, що у 1961–1965 рр. середній вік батька при народженні першої дитини у Норвегії досягав 27,5 років, а от у наступне десятиріччя мало місце певне «омолодження» батьківства; у результаті в 1971–1975 рр. середній вік батька при народженні першої дитини знизився до 26 років і повернувся на попередній рівень лише на початку 1980-х років. Подібні зміни спостерігалися й стосовно середнього віку матері при народженні першої дитини [6].

Ще одна скандинавська країна – Швеція – також публікує і розміщує на статистичних сайтах дані щодо віку батька при народженні дитини. Середній вік батька при народженні першої дитини у цій країні досягав 31,5 років [10], а от у Нідерландах аналогічний показник був на рік вищий, до того ж останнє десятиріччя він утримується у межах 32,4–32,5 роки [7].

Зміщення віку батька при народженні дитини до старшого віку впливає на чоловічу статеву функцію та ймовірність зачаття. Результати медичних досліджень найчастіше вказують на збільшення часу, необхідного для зачаття дитини, на зростання частоти викиднів, ускладнення вагітності жінки, підвищення ризику вроджених дефектів у дитини, деяких хвороб, здатність до запліднення у наступних поколіннях (у чому «звинувачують» накопичені хромосомні аберації та мутації, що виникають у процесі дозрівання статевих клітин у чоловіків старшого віку [11]). Водночас, без відповіді залишається чимало питань щодо впливу «старіння» батьківства (підвищення віку при народженні дитини як матерів, так й батьків, та, особливо, коли подружжя пара, у якій жінка, і чоловік старших репродуктивних вікових груп народжують або планують народити дитину). Зазначимо, що важливу роль у пошуку відповідей відіграватимуть не лише суто медичні дослідження. Соціально-демографічні обстеження дозволять краще зрозуміти зміни чоловічої репродуктивної поведінки та з'ясувати вплив відтермінування дітонародження на старший вік чоловіків на подальший розвиток дитини та її демографічну біографію.

Тенденцію до «старіння» батьківства в Україні засвідчує й перерозподіл народжених за віком батька у 2006 та 2015 рр., коли частка дітей, народжених у батьків віком

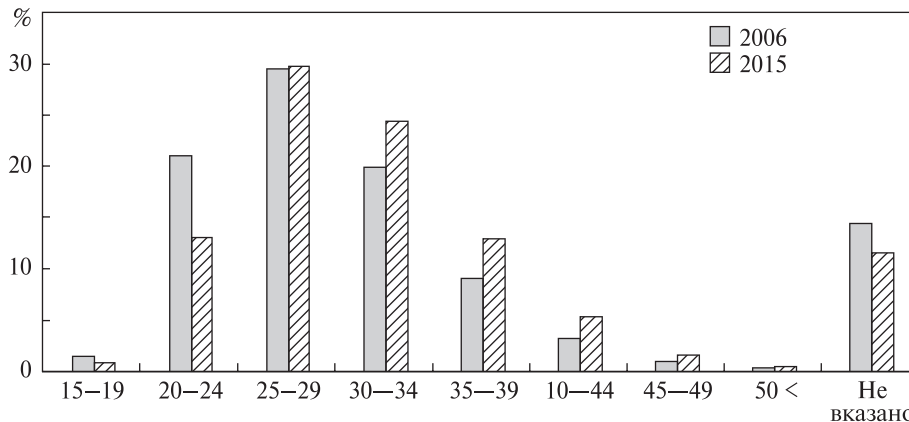

Рис. 2. Розподіл народжених за віком батька в Україні у 2006 та 2015 роках, %

Джерело: розрахунки автора за даними Державної служби статистики.

до 25 років, зменшувалася (за десять років майже на 40 %), а от частка народжених у чоловіків віком 30 років і більше зростала (рис. 2). Увагу привертають народжені у батьків віком 40 років і старших. Якщо частка дітей, народжених у жінок віком 40 років і старших у нашій країні становила 2 %, то частка дітей, які народилися, коли батьку вже було 40 років, досягала 8,6 % (серед народжень, де було вказано вік батька дитини), у тому числі у чоловіків віком 45 років і старших – 2,6 % (у жінок 0,1 %). Ситуація цілком логічна, адже чоловіки не мають жорстких біологічних вікових обмежень щодо зачаття дитини, тому, як правило, в країнах із доступною інформацією щодо віку батька новонародженої дитини, близько 10 % народжень зафіксовано у парах, де чоловікові 40 років і більше [4]. При чому частка таких народжень на початку 1990-х років була значно нижчою. Так, у Фінляндії у 1987–2009 рр. батьківство у віці понад 40 років «подвоїлось» – з 3,1 % до 6,8 % [9].

Майже третину усіх народжень в Україні забезпечували чоловіки віком 25–29 років. Саме чоловікам цієї вікової групи в Україні, згідно зі статистичними даними, в яких був вказаний вік батька дитини, була притаманна найбільша дітородна активність, а от у більшості розвинених європейських країн найвищі показники народжуваності характерні для чоловіків старшої 30–34-річної групи. Більше того, у деяких країнах чоловіки віком 35–39 років вже мають більші коефіцієнти народжуваності, ніж чоловіки віком 25–29 років. Зокрема, в Ірландії, Іспанії, Греції коефіцієнт народжуваності у чоловіків віком 35–39 років майже вдвічі перевищує такий показник у чоловіків віком 25–29 років, в Італії – в 1,8 раза, у Нідерландах – у 1,5 раза. Привертає увагу й той факт, що у п'ятирічних групах чоловіків віком 35–49 років коефіцієнти народжуваності у Великій Британії, Франції та Швеції майже вдвічі перевищували відповідні показники в Україні (розрахунки за даними [5]) (рис. 3).

США вирізняються серед інших країн щорічними демографічними звітами, котрі містять коефіцієнти народжуваності чоловіків за віком і расами. За допомогою цих звітів є можливість простежити зміни показника від 1980 року. З огляду на те, що в Україні прослідковуються ті самі тенденції, що і в розвинених країнах, доцільно

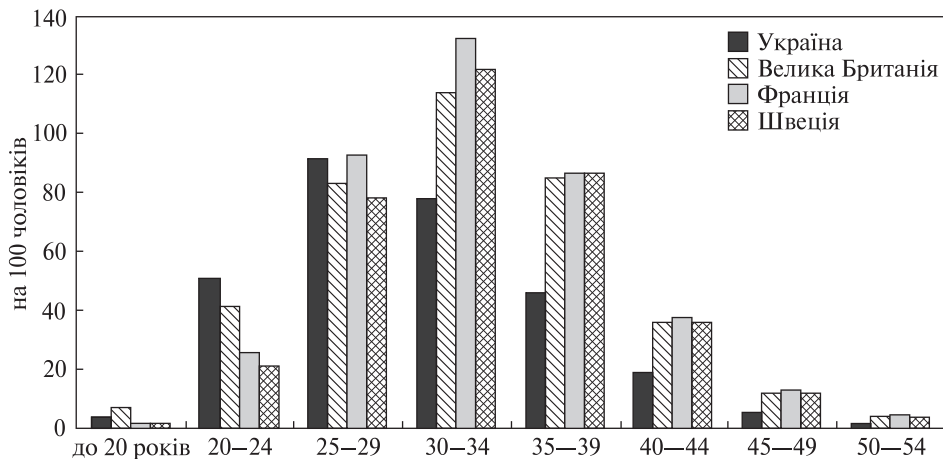

Рис. 3. Коефіцієнти народжуваності за віком батька в Україні, Великій Британії, Франції та Швеції у 2012 р., на 1000 чоловіків відповідного віку

Джерело: Demographic Yearbook. Live births and live birth rates by age of father: latest available year, 2004–2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2013.htm>

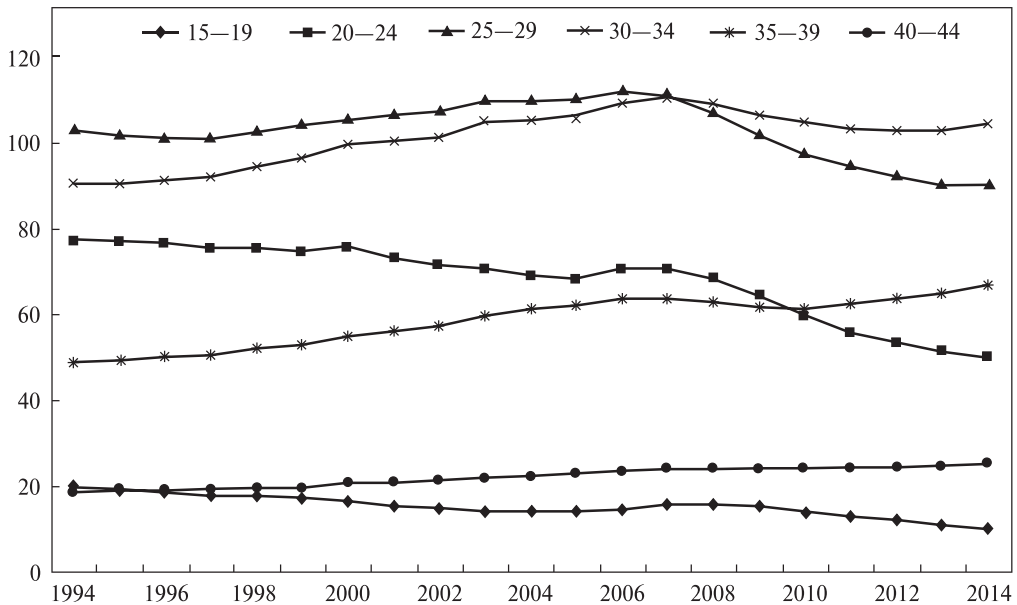

Рис. 4. Коефіцієнти народжуваності за віком батька у США у 1994–2014 рр.

Джерело: побудовано за даними, опублікованими у U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention National Center for Health, Statistics National Vital Statistics System. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr64/nvsr64_12.pdf

розглянути, як змінювалася дітородна активність у чоловіків різних вікових груп у США. Примітно, що коефіцієнти народжуваності у молодих чоловіків (15–19 років і 20–24 роки, група «білих») мають загальну тенденцію до зниження, а дітородна активність чоловіків середнього і старшого репродуктивного віку, навпаки, зростала. До 2007 р. коефіцієнти народжуваності чоловіків віком 25–29 років перевищували аналогічні показники у чоловіків віком 30–34 роки. У 2007–2014 рр. різниця між коефіцієнтами збільшувалася, але переважно через стрімке зниження дітородної активності молодших чоловіків (рис. 4).

Сучасні психологи вказують, що батьки старшого віку, як правило, набагато уважніше і ніжніше ставляться до власних дітей, ніж молодші «колеги». Вони відповідальніше підходять до виховання дітей, до їх всебічного розвитку, більше цікавляться успіхами дитини, планують проведення різних розвиткових заходів, а також максимально серйозно дбають про майбутнє дітей. Але необхідно зважати на результати новітніх досліджень, і мова йде не лише про згадувані раніше медичні та психологічні наслідки пізнього батьківства, а й про соціально-демографічні. Ще раз зауважимо незначну кількість робіт, присвячених вивченню впливу віку батька на розвиток і подальшу долю дитини. Автори одного з таких досліджень доводять, що серед потенційних соціальних ризиків підвищення віку батька при народженні дитини необхідно розглядати зменшення з віком енергійності батька та зниження можливої вигоди для дитини від довгострокових стосунків із бабусею і дідусем [11]. Серед соціально-економічних переваг народження дитини у батьків старшого віку найчастіше називають кращі матеріальні умови сім'ї, вищий рівень освіти батьків, їх соціально визнаний статус, що разом створює надійніше підґрунтя для життя і роз-

витку дитини. Однак, існує ймовірність, що мірою того, як поширюватиметься серед чоловіків тенденція відкладати народження дитини на старший вік, буде змінюватися й соціально-економічний склад батьків, тому існують підстави для зниження відносних соціально-економічних переваг, притаманних батькам у зрілому віці. Вчені пропонують здійснити оцінки різних сценаріїв батьківства, що може допомогти визначити оптимальний період для батьківства, коли соціально-економічні переваги для дітей, народжених у батьків старшого віку, балансуватимуть із небажаними наслідками медико-психологічного характеру.

Американські дослідники J. Rosenberg та W. Bradford Wilcox, досліджуючи вплив батька на розвиток дитини і формування її особистості, узагальнили характеристики ефективного батьківства, пропонуючи оцінювати його за сімома напрямками: сприяння розвитку позитивних відносин з матір'ю дитини; проведення часу разом з дитиною; залученість у її виховання; дисциплінування дітей належним чином; виконання ролі гідя для дитини у зовнішньому світі (поза сім'єю); забезпечення захисту та всього необхідного для життєдіяльності; батько має бути для дитини позитивною рольовою моделлю. Вчені зауважують, що батькам не обов'язково досягати відмінних успіхів по всіх семи напрямках, але батьки, які діють у більшості з цих напрямів, мають кращі стосунки з дітьми й у родині [13].

В Європейському соціальному обстеженні (раунд 3) були питання щодо ідеального віку настання певних демографічних подій. Зокрема респондентам необхідно було вказати: «Яким є ідеальний вік для жінки / чоловіка, щоб стати матір'ю / батьком?» [14]. В Україні середнім ідеальним віком жінки для народження первістка назвали 22,2 роки, і це було найнижчим значенням серед країн, котрі брали участь у обстеженні. Середній ідеальний вік для чоловіка, щоб стати батьком, був помітно вищим — 25,4 роки, але й це значення було б найнижчим. Наприклад, у Швейцарії середній ідеальний вік для чоловіків, щоб почати виконувати роль батька, — 28,5 років, у Іспанії — 28,2 роки, у Нідерландах — 27,8 років.

За допомогою іншого запитання з'ясували вік, до якого жінка / чоловік є занадто молодими, щоб стати матір'ю / батьком. Так, 23,8 % респондентів обох статей в Україні вказали, що у неповнолітньому віці чоловік ще не може бути готовим до батьківства. Кожний п'ятий молодий опитуваний наполягав, що до 20 років чоловіку ще занадто рано бути батьком. Іншою «віковою віхою», що визначає готовність до етапу прийняття ролі батька, респонденти називали 25 років (19,7 %). У цілому готовність до батьківства визначалась у старшому віці, ніж до материнства.

Висновки. Аналіз даних щодо віку батька при народженні дитини показав загальну тенденцію підвищення середнього віку батька при народженні дитини, що можна охарактеризувати як «старіння» батьківства, при цьому його темпи не відстають від «старіння» материнства. Втім, цей показник в Україні, як і у випадку із материнством, є нижчим, ніж у більшості розвинених європейських країн. Коефіцієнти народжуваності за віком батька в Україні також відрізняються від аналогічних коефіцієнтів у країнах Європи. В нашій країні найбільшою дітородною активністю характеризуються чоловіки віком 25—29 років, які забезпечують майже третину усіх народжень, тоді як у більшості європейських країн найвищі коефіцієнти народжуваності визначена для групи віком 30—34 роки.

В Україні необхідно покращити статистичний облік характеристик батька при народженні дитини, особливо такої важливої демографічної ознаки як вік. Важливо зменшити кількість випадків, коли про вік батька немає жодних свідчень. Найімовірніше, повністю уникнути випадків відсутності певної інформації про когось

із батьків новонародженої дитини неможливо, оскільки кожна людина повинна почуватися вільною, повідомляючи про себе та своїх близьких – будь-який примус є неприпустимим. Водночас, не можна нехтувати статистичними матеріалами, які дозволяють принаймні наблизитися до розуміння панівних тенденцій щодо певних характеристик батька при народженні дитини.

Однак кількість народжень із невідомими даними щодо віку батька дитини в Україні є невинуватою великою, що ускладнює проведення обґрунтованих наукових досліджень. Бажано надавати інформацію не лише за п'ятирічними, але й за однорічними групами чоловіків. Актуальними залишаються питання шлюбних відносин жінок і чоловіків на момент народження у них дитини.

Цілком ймовірно, що надалі інтерес до вивчення впливу віку батька на розвиток і майбутнє дитини посилюватиметься. Беручи до уваги відомі проблеми відтворення населення, низьку народжуваність, погіршення здоров'я, важливість підвищення тривалості життя, особливо актуальним буде пошук балансу між можливими несприятливими наслідками для здоров'я дітей, народжених у батьків старших репродуктивних вікових груп, інформація про що все частіше з'являється у медичних дослідженнях останніх років, та потенційних соціально-економічних переваг, що матимуть діти таких батьків, із огляду на більшу, ніж для молодих батьків, ймовірність досягнення успіхів у кар'єрі, матеріального достатку та фінансової безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шатинська І. Літній вік батька винен у психічних відхиленнях у дітей? // Ваше здоров'я. Газета МОЗ України і міжгалузевої профспілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vz.kiev.ua/ru/litnij-vik-batka-vinen-u-psixichnix-vidxilennyax-u-ditej/>
2. Father's Age Linked to Increased Genetic Mutations in Children [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.autismspeaks.org/science/science-news/father%E2%80%99s-age-linked-increased-genetic-mutations-children>
3. Nilsen A.B., Waldenström U., Rasmussen S, Hjelmstedt A. and Schytt E. Characteristics of first-time fathers of advanced age: a Norwegian population-based study // BMC Pregnancy & Childbirth, 2013, 13:29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biomedcentral.com/1471-2393/13/29>
4. Schmidt L., Sobotka T., Bentzen J., Nyboe Andersen A. Demographic and medical consequences of the postponement of parenthood // Human Reproduction Update, 18, No1. – pp. 29–43, 2012. – doi:10.1093/humupd/dmr040
5. Demographic Yearbook. Live births and live birth rates by age of father: latest available year, 2004–2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2013.htm>
6. Births, Statistics Norway: Average age of parents at child's birth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssb.no/260132/average-age-of-parents-at-childs-birth-sy-72>
7. The Statistics Portal: Average age of the father at birth in the Netherlands 2004–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/521479/average-age-father-at-birth-in-the-netherlands/>
8. Regional Statistical Yearbook: Italian regions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asr-lombardia.it/RSY/population/birth-and-mortality-rates/italian-regions/tables/100030/>
9. Paavilainen M., Bloigu A., Hemminki E., Gissler M., Klemetti R. Aging fatherhood in Finland - first-time fathers in Finland from 1987 to 2009 // Scand J Public Health. – 2016. – Jun; 44 (4): – p. 423–430. Epub 2015 Dec 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26660299>. – doi: 10.1177/1403494815620958
10. Statistics Sweden. Four fatherly facts about Sweden's 'equal' dads [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thelocal.se/20151106/four-fatherly-facts-about-swedish-dads>
11. Bray I., Gunnell D., Smith G.-D. Advanced paternal age: How old is too old? // Epidemiol Community Health. – 2006. – 60. – p. 851–853. – doi: 10.1136/jech.2005.045179851-853

12. Nikander T. Popularity of getting married has declined sharply in Finland in recent years // Population Statistics, Statistics Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriages_and_births_in_Finland
13. The Importance of Fathers in the Healthy Development of Children [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/fatherhood/>
14. European Social Survey: «The Timing of Life: The Organization of the Life Course in Europe» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_content&view=article&id=220:r3-rotating&catid=116:questionnaire&Itemid=309

REFERENCES

1. Shatynska, I. (2014). Litnij vik batka vynen u psikhichnykh vidkhylenniakh u ditei? [Advanced age father to blame for mental health problems in children?]. *Vashe zdorov'ia - Your health*. Retrieved from <http://www.vz.kiev.ua/ru/litnij-vik-batka-vinen-u-psichichnix-vidkhylennyax-u-ditej/> [in Ukrainian].
2. Father's Age Linked to Increased Genetic Mutations in Children. *autismspeaks.org*. Retrieved from <https://www.autismspeaks.org/science/science-news/father%E2%80%99s-age-linked-increased-genetic-mutations-children> [in English].
3. Nilsen, A.B., Waldenström, U., Rasmussen, S., Hjelmstedt, A. & Schytt, E. (2013). Characteristics of first-time fathers of advanced age: a Norwegian population-based study. *BMC Pregnancy & Childbirth*. Retrieved from <http://www.biomedcentral.com/1471-2393/13/29> [in English].
4. Schmidt, L., Sobotka, T., Bentzen, J., & Nyboe, Andersen A. (2012) Demographic and medical consequences of the postponement of parenthood. *Human Reproduction Update*. - doi:10.1093/humupd/dmr040 [in English].
5. Demographic Yearbook. Live births and live birth rates by age of father: latest available year, 2004-2013. (2014). *unstats.un.org*. Retrieved from <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2013.htm> [in English].
6. Births, Statistics Norway: Average age of parents at child's birth. (2015). *ssb.no*. Retrieved from <http://www.ssb.no/260132/average-age-of-parents-at-childs-birth-sy-72> [in English].
7. The Statistics Portal: Average age of the father at birth in the Netherlands 2004-2014. (2015). *statista.com*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/521479/average-age-father-at-birth-in-the-netherlands/> [in English].
8. Regional Statistical Yearbook: Italian regions. (2015). *asr-lombardia.it*. Retrieved from <http://www.asr-lombardia.it/RSY/population/birth-and-mortality-rates/italian-regions/tables/100030/> [in English].
9. Paavilainen, M., Bloigu, A., Hemminki, E., Gissler, M. & Klemetti, R. (2016). Aging fatherhood in Finland - first-time fathers in Finland from 1987 to 2009. *Scand J Public Health*. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26660299>. - doi: 10.1177/1403494815620958. [in English].
10. Statistics Sweden. Four fatherly facts about Sweden's 'equal' dads (2015). *thelocal.se*. Retrieved from <http://www.thelocal.se/20151106/four-fatherly-facts-about-swedish-dads> [in English].
11. Bray, I., Gunnell, D. & Smith, G.-D. (2006). Advanced paternal age: How old is too old? *Epidemiol Community Health*. doi: 10.1136/jech.2005.045179851-853 [in English].
12. Nikander, T. (2015). Popularity of getting married has declined sharply in Finland in recent years. *Population Statistics, Statistics Finland*. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriages_and_births_in_Finland [in English].
13. The Importance of Fathers in the Healthy Development of Children. *childwelfare.gov*. Retrieved from: <https://www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/fatherhood/> [in English].
14. European Social Survey (2010): «The Timing of Life: The Organization of the Life Course in Europe». *europeansocialsurvey.org* Retrieved from http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_content&view=article&id=220:r3-rotating&catid=116:questionnaire&Itemid=309 [in English].

Стаття надійшла до редакції журналу 26.09.2016.